

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1981.4.01>

M. RUBIN

VARUMISHINNAD JA KOLHOOSIDE RAHALISED SISSETULEKUD EESTI NSV-s AASTAIL 1950—1960

Esitanud K. Süllivask

Sotsialistliku põllumajanduse esimese aastakümne vältel toimus Eesti NSV-s põllumajandussaaduste varumises olulisi muutusi,¹ mis tulenesid selle arenguetapi ülesannetest ning Nõukogude riigi konkreetsetest võimalustest hinnapoliitika kujundamisel, aga samuti teoreetiliste seisukohade ümberhindamisest. Käesolevas artiklis ongi autor seadnud endale ülesandeks analüüsida varumishindade mõju Eesti NSV kolhooside rahalistele sissetulekutele aastail 1950—1960. Peamine tähelepanu on seejuures pööratud varumishindade muutumisele ning sellest tulenevatele nihele kolhooside rahaliste sissetulekute struktuuris ja dünaamikas.

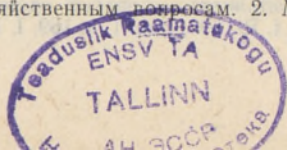
Kui võtta kriteeriumiks varumishindade tase, võib vaadeldava aja järgu jaotada kolme etappi: esimene neist hõlmab aastad kolhoosikorra võidust NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumini ning seda iseloomustavad äärmiselt madalad varumishinnad; teine etapp ulatub septembripleenumist 1958. aasta juunipleenumini ning selle tunnusjooneks on varumishindade tunduv tõstmine; kolmas etapp algab 1958. aasta juunipleenumist ja ulatub aastakümne lõpuni (täpsemalt 1962. aastani) ning sellele on iseloomulik varumishindade korrigeerimine ühtse varumissüsteemi raames. Varumissüsteemi organisatsiooni alusel saab sama ajavahemiku jaotada kaheks: 1950. aastast NLKP Keskkomitee 1958. aasta juunipleenumini, mil eksisteeris mitmeastmeline varumissüsteem, ja 1958. aasta juunipleenumist aastakümne lõpuni, mil funktsioneeris ühtne varumissüsteem.

Kolhoosikorra võidu järel Eesti külas hakkasid ka meie vabariigis kehtima see varumissüsteem ja need varumishinnad, mis NSV Liidus teravikuna olid välja kujunenud massilise kollektiviseerimise kestel ning sellele järgnenud aastatel.

Aastail 1932—1933 asendati vanemates liiduvabariikides põhiliste põllumajandussaaduste varumisel varasemad varumislepingud (kontraheerimine) müügikohustustega, kusjuures taimekasvatussaaduste varumisel lähtuti esialgu külviplaanidest ning loomakasvatussaaduste varumisel loomade arvust. 1940. ja 1941. aasta jooksul mindi üle hektariprintsiibile.² Müügikohustuste korras kuulusid varumisele tera- ja kõõgivil, kartul ning loomakasvatussaadused. Selle kõrval laekus tunduv osa põllumajan-

¹ Põllumajandussaaduste varumise kui koondmõiste alla kuuluvad käesolevas artiklis nende riiklik ja tsentraliseeritud kooperatiivne kokkuost, müügikohustuste täitmine, lepinguline ost (kontraheerimine), seemnelaenude tasumine ja masina-tractorijaamade naturaaltasu.

² Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. 2. М., 1967, лк. 424, 716, 745, 747, 748.

dussaadustest riigi käsutusse naturaaltasuna masina-traktorijaamade töö eest ning riikliku kokkuostu korras. Tehniliste põllukultuuride (meie vabariigi oludes esmajoones lina ja suhkrupeedi) varumisel kasutati kont-raheerimist, mille alusel maksti majanditele tunduvalt kõrgemaid hindu kui müügikohustuste ja kokkuostu korras. Rakendati ka preemiaid, mis võimaldas kolhoosidel saada nimetatud kultuuridest märksa suuremaid sissetulekuid kui põhiliste taimekasvatussaaduste müügist riikliku varu-mise korras.

Kolhooside algperioodil kehtinud varumishindade tasemest Eestis annavad ettekujutuse alljärgnevad arvud³: 1952. aastal maksis riik kolhoosidele müügikohustuste katteks antud tsentneri nisu eest kvaliteedist olenevalt 1,34—1,64, rukkist 0,76—1,11, odrast 0,64—0,99 ning kaerast 0,585—0,935 rubla.⁴ Tuhande muna müügist laekus 20,3 ning tsentnerist baaspiimast 3,328 rubla.⁵ 1953. aastal maksis veiseliha eluskaalutsentner keskmiselt 10,1 rubla ning samasugune kogus sealiha 23,4 rubla.⁶ Märksa kõrgemad olid riiklikud kokkuostuhinnad. Nii maksti 1951. aastal tsentnerist veiselihast (keskmine toitumus) piirkokkuostuhindade alusel 32 rubla, poolpekisigadest 55 rubla, liitrist piimast 8 kopikat, tuhandest munast 40 rubla.⁷

Madalad varumishinnad mõjusid pidurdavalt kolhooside majandusli-kule arengule ning olid üheks teguriks, mis põhjustas põllumajanduse mahajäämuse. Eriti ebasoodne oli olukord põhiliste põllumajandussaa-duste — teravilja, kartuli, köögivilja, piima, liha ja munade — tootmisel, mille varumishinnad ei katnud kaugeltki nende tootmiseks tehtud kulu-tusi. Eelisolukorras olid nende piirkondade majandid, kus toodeti puu-villa, suhkrupeedi, teed ja tsitrusvilju. Varumishindade suure erinevuse tõttu oli kujunenud olukord, et näiteks puuvilla tootmisele spetsialiseeru-nud liiduvabariikides (Tadžiki NSV, Usbeki NSV) sai kolhoosipere 1952. aastal 18 korda suuremat sissetulekut kui laialdase kartulikasvatusega Valgevene NSV või Leedu NSV kolhoosipere.⁸ Tuntavat pidurdavat mõju avaldasid madalad varumishinnad ka Eesti kolhooside arengule, sest meie vabariik on spetsialiseerunud just nende põllumajandussaaduste tootmisele, mis tol perioodil andsid vähe sissetulekuid.

Murranguliseks sündmuseks põllumajanduse ees seisvate probleemide lahendamisel kujunes NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembrileenum. Ühe abinõuna, mis pidi tagama mahajäämusest jagusaamise, oli plee-numi otsuses märgitud loomakasvatussaaduste, tera- ja köögivilja ning kartuli varumishindade tõstmine, riiklike müügikohustuste vähendamine ja masina-traktorijaamade tööde eest makstava naturaaltasu määrade alandamine.

Vastavalt septembrileenumi otsusele hakkasid Eesti NSV kolhoosid riikliku müügikohustuse korras realiseeritavate veiste ja lammaste elus-kaalutsentnerist (keskmises toitumuses loomad) saama 15 rubla, lihasea-tsentsentnerist 32 ning kanadest 50 rubla. Baaspiima liitrihind tõusis 5,5 kopikani.⁹ Tõsteti ka riikliku kokkuostu hindu. Selle realiseerimiskanali kaudu hakkas riik kolhoosidele maksuma veiste ja lammaste eluskaalu-tsentsentnerist 41 rubla, lihaseatsentnerist 70 rubla, liitrist baaspiimast 12—15

³ Hinnad siin ja edaspidi 1961. aastal kehtestatud vääringus.

⁴ Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (= ENSV ORKA), f. R-1990, nim. 1, s. 169, l. 284.

⁵ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 7, s. 113, l. 8.

⁶ Samas, s. 131, l. 7.

⁷ Samas, s. 96, l. 25.

⁸ Советское крестьянство. Краткий очерк истории (1917—1970). М., 1973, lk. 439.

⁹ ENSV ORKA, f. R-1990, nim. 1, s. 169, l. 123.

kopikat (sellele liitus 1. oktoobrist 1. maini sügis-talvine hinnalisa 1—2 kopikat¹⁰) ning kümnest munast 50 kopikat. Aasta teises kvartalis müüdavale veise- ja lambalihale kehtestati 10 rubla ning sea- ja kodulinnuliha 15 rubla suurune hinnalisand eluskaalutsentneri kohta.¹¹ Kui teravilja riiklike müügikohustuste osas jäid hinnad endiseks, siis seevastu tõsteti tunduvalt kokkuostuhindu. Nende järgi hakkasid kolhoosid tsentnerist nisust saama 12 rubla, rukkist 10, odrast 7 ja kaerast 6 rubla.¹²

Organisatsioonilistelt printsiipidelt jäi varumissüsteem samasuguseks nagu varasematelgi aastatel. Uus joon, mis iseloomustas riiklikku varumist 1953. aasta septembrileenumist 1958. aasta juunipleenumini, oli see, et tõsteti saaduste eest makstavaid hindu. Samal ajal säilisid loomakasvatussaaduste, tera- ja köögivilja ning kartuli kohustuslikud müüginormid. Paralleelselt jätkus nende saaduste varumine riikliku ja kooperatiivse kokkuostu korras. Endiseks jäi tehniliste kultuuride müük riigile lepingute alusel.

1953. aasta reformiga kinnitati ka uus arvelduskord kolhooside ja masina-traktorijaamade vahel. Kehtestati kindlad naturaaltasu määrad tööliigiti koos ergutustasuga heade saakide eest. Varem sõltus naturaaltasu suurus saagikusest, mistõttu eesrindlikud kolhoosid maksid masina-traktorijaamale tunduvalt rohkem kui mahajääjad. Seda ebavõrdsust süvendas veelgi asjaolu, et naturaaltasu arvestati mitte tegelikult salvedesse kogutud saagi, vaid nn. bioloogilise saagi alusel.¹³

Teravilja varumishindu korrigeeriti 1955. aastal. Nüüd hakkasid kolhoosid müügikohustuste katteks antud teraviljatsentneri eest saama 2—3 korda rohkem raha kui varem.¹⁴ Ühtlasi alandati mõnevõrra toiduteravilja kokkuostuhindu: tsentner nisu hakkas maksma 11 rubla ja tsentner rukist 8,5 rubla. Söödateravilja kokkuostuhind jäi endiseks.

1956. aastal kehtestati uued, kõrgemad varumishinnad müügikohustuste korras antavale kartulile ja köögiviljale. Eestis maksis nüüd tonn hilist kartulit 33 rubla, tonn varajast kartulit kuni 31. juulini 75 rubla, 1.—15. augustini 60 rubla ja 16.—31. augustini 40 rubla.¹⁵ Samast aastast suurendati ka kartuli ja köögivilja kokkuostuhindu.

Kuid ka varumishindade tunduvalt tõstmine ei taganud veel kõigile majanditele tolle aja kohta piisavalt sissetulekuid: halvemates looduslikes tingimustes olevate või nõrgema tootmistasemega kolhooside rahalised sissetulekud olid märksa väiksemad, sest põhiosa nende kaubatoodangust tuli ära anda madalamate hindadega müügikohustuste korras (need kuulusid täitmisele esmajärjekorras). Näiteks oli 1957. aastal vabariigi kolhooside keskmisena kilogrammi piima realiseerimishind 11,9 kopikat, kusjuures erinevate realiseerimiskanalite osatähtsus oli järgmine: müügikohustused 23,7%, kokkuost 72%, kolhoosikaubandus 4,3%. Kagu- ja Lõuna-Eesti majanduslikult nõrgemates rajoonides (Vastseliina, Otepää, Põlva, Räpina, Valga, Antsla, Tõrva, Võru) oli piima keskmine realiseerimishind 9,7 kopikat kilogramm ning müügikohustuste katteks läks nende rajoonide kolhoosides 33,6—44,3%, kokkuostu korras 53,5—63,8% ja kolhoosikaubanduse kaudu 1,5—4,3% piimast. Majandus-

¹⁰ 15 kopikat koos 2-kopikalise hinnalisandiga maksti Harju, Rakvere ja Tartu rajooni kolhoosidele, kes varustasid piimaga Leningradi.

¹¹ ENSV ORKA, f. R-1990, nim. 1, s. 169, l. 123.

¹² ENSV ORKA, f. R-1990, nim. 1, s. 169, l. 70; s. 214, l. 110.

¹³ Bronšteini, M., Krugljak, D., Tulp, L. Materiaalse huvitatuse printsiibi rakendamise Eesti NSV kolhoosides. Tallinn, 1956, lk. 18—19.

¹⁴ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 7, s. 151, l. 32; f. R-1990, nim. 1, s. 257, l. 119, 139, 147.

¹⁵ Bronšteini, M., Krugljak, D., Tulp, L. Materiaalse huvitatuse printsiibi rakendamise, lk. 31.*

likult tugevates Kesk-Eesti rajoonides (Türi, Paide, Põltsamaa, Tapa, Rapla, Viljandi, Suure-Jaani) realiseerisid kolhoosid piima äga keskmise hinnaga 11,7—12,5 kopikat, sest müügikohustuste katteks anti neis rajoonides ainult 15,5—24,4%, kokkuostu kaudu realiseeriti 73,1—82,9% ning kolhoosikaubanduse korras 1,4—3,4% piima kaubatoodangust.¹⁶

Järjekordne varumishindade korrigeerimine koos kogu varumissüsteemi reorganiseerimisega toimus NLKP Keskkomitee 1958. aasta juunipleenumi otsuse põhjal. Seoses masina-traktorijaamade reorganiseerimisega osutus vajalikuks naturaaltasu kui põllumajandussaaduste ühe riikliku varumisvormi kaotamine. Kogu varumissüsteem korraldati ümber uutel alustel. Seniste varumisvormide — müügikohustused, kokkuost, kontraheerimine ja naturaaltasu — asemele kehtestati ühtne põllumajandussaaduste kokkuost kõigi toodanguliikide osas ühtsete, NSV Liidu erinevate tootmispiirkondade järgi diferentseeritud kokkuostuhindade alusel. Kokkuostuplaanide kinnitamisel jäi nagu varemgi aluseks hektariprintsiip, kuid seejuures tuli arvestada majandite spetsialiseerumist ühe või teise saaduse tootmisele. Nimetatud põhimõtte rakendamine pidi ühe abinõuna tagama iga piirkonna looduslikele tingimustele vastava tootmise väljakujundamise. Koostati ka pikaajalised varumisplaanid ning nähti ette nende ja kokkuostuhindade korrigeerimine vastavalt saagikusele: headel saagiaastatel mõningal määral madalam ja kehvadel kõrgem kokkuostuhind.

Uued, ühtsed kokkuostuhinnad olid mõnevõrra madalamad kui endised, kuid tunduvalt kõrgemad varem müügikohustuste korras realiseeritud saaduste hindadest. Lisaks hakkasid kolhoosid saama rahalisi sissetulekuid ka selle osa toodangu eest, mis varem anti masina-traktorijaamadele naturaaltasuna. Vastavalt uutele kokkuostuhindadele maksti kolhoosidele veiste eluskaalutsentneri eest toitumusest sõltuvalt 1. jaanuarist 30. juunini 60—105 rubla ning 1. juulist 31. detsembrini 52—91 rubla. Peekonitsentner maksis vastavalt 130 ja 113 rubla, liha- ja rasvasigade kokkuostuhind oli aasta ringi vastavalt 90 ja 95 rubla eluskaalutsentner. Eesti NSV saartel asuvatele kolhoosidele maksti peekonitsentnerist 5 rubla¹⁷ ja piimatsentnerist 50 kopikat hinnalisandit. Vabariigis tervikuna maksis baaspiima kilogramm 1. oktoobrist 31. maini 14,5 kopikat ning 1. juunist 30. septembrini 12 kopikat. Ka munade eest maksti realiseerimisajast sõltuvalt: 1. aprillist 30. septembrini said kolhoosid 10 muna eest 57 kopikat, ülejäänud kuudel 70 kopikat.¹⁸

Et 1958. aastal kujunesid põllukultuuride saagid mitme eelmise aastaga võrreldes tunduvalt suuremaks, kehtestati keskmisest madalamad kokkuostuhinnad: kolhoosidele maksti tsentnerist rukkist ja nisust 7,4 rubla ettenähtud 8,5-rublase keskmise asemel. Tsentner söödaotra maksis 6,53 (7,50) ning kaera 5,66 (6,50) rubla.¹⁹ Ka 1959 ja 1960 olid head saagiaastad, seetõttu säilitati teravilja kokkuostul 1958. aasta hindade tase, kuid tõsteti kartuli varumishinda 3,60 rublalt 4 rublale tsentner.²⁰ Kui varasematel aastatel maksti müüdüd saaduste eest riiklikele majanditele rohkem kui kolhoosidele, siis uued hinnad olid kolhoosidele soodsamad. Näiteks maksti riikliku sektori majanditele tsentnerist nisust 6,85 rubla, rukkist 5,685 rubla, söödaodrast 3,975 rubla ning kaerast 3,425 rubla.²¹

¹⁶ Teitelbaum, V. Loomakasvatussaaduste tootmine on muutunud tasuvamaks. — Sotsialistlik Põllumajandus, 1958, nr. 9, lk. 396.

¹⁷ ENSV ORKA, f. R-1990, nim. 1, s. 426, l. 116.

¹⁸ Samas, l. 117.

¹⁹ Samas, l. 89, 158, 159, 197.

²⁰ Samas, l. 90; s. 508, l. 10; s. 600, l. 24.

²¹ Samas, s. 426, l. 89.

Juunipleenumi otsusega kustutati ka majanduslikult nõrkade kolhooside riigivõlg ning hakati põllumajandusmasinaid müüma samade hindadega nagu sovhoosidelegi.

Teine oluline abinõu kolhooside rahaliste sissetulekute suurendamisel oli realiseerimiskanalite omavahelise osatähtsuse muutmine.

Teatavasti pidid kolhoosid enne NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumit peamise osa oma realiseeritavast põhitoodangust ära andma äärmiselt madalate hindadega riiklike müügikohustuste katteks. Soodsamate hindadega kokkuostu kaudu müümiseks jäi saadusi vähe järele, sest tootmistase oli madal. Turu kaudu oli võimalik realiseerida ainult varumisest ülejäänud saadusi. Kuigi sel teel müüdüd kogused olid väikesed, andsid need esimestel kolhoosiaastatel põhilise osa majandite rahalistest sissetulekuteest. Seejuures tuleb silmas pidada veel asjaolu, et turu kaudu said rohkem saadusi realiseerida esmajoones tugevamad kolhoosid, kuna nõrgematel kulus suurem osa põhitoodangust (teravili, kartul, veise- ja seakasvatuse saadused) müügikohustuste täitmiseks. Soodsamad olid realiseerimistingimused tootmise kõrvalharudes (lina, köögivili, lamba- ja linnukasvatus); kus domineerisid kolhoositurg ja kokkuost.

Rangelt reglementeeritud saaduste jaotamise kord avaldas mitte ainult otsest, vaid ka kaudset mõju kolhooside rahalistele sissetulekutele ja nende majanduslikule olukorrale üldse. Esialgu pidid kolhoosid realiseerima suure osa ka oma taimekasvatussaadustest. See nõrgendas ühelt poolt loomakasvatuse söödabaasi, teiselt poolt aga vähendas kolhoosnike normipäevatasu, milles teravili oli sel perioodil tähtsaimaks komponendiks. Kaudselt avaldas see mõju ka töötasu rahalisele osale, sest kehva söödabaasi tõttu ei toimunud kolhooside loomakasvatuses oodatud tõusu.

Ülaltoodud raskustest jagusaamiseks vähendatigi NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumi otsuse põhjal kõigepealt oluliselt kohustuslikke müüginorme kokkuostu kasuks. 1955. aastast alates lõpetati praktiliselt teravilja varumine kolhoosidest ning lubati neil masina-traktorijaamade naturaaltasus asendada taimekasvatussaadused loomakasvatussaadustega. See abinõu võimaldas tugevdada loomakasvatuse söödabaasi ja tõsta kolhoosnike normipäevatasu, kuid selle mõjul tõusis ka naturaaltasus osatähtsus loomakasvatussaaduste turustamisel, mis avaldas pidurdavat mõju kolhooside rahaliste sissetulekute kasvule. Nimetatud puudus kadus koos masina-traktorijaamade reorganiseerimisega 1958. aastal.

Järkjärguline üleminek riiklikelt müügikohustustelt põllumajandussaaduste ühtsele kokkuostule tõi endaga kaasa veel ühe olulise muutuse nende realiseerimise struktuuris — kolhoositurul müüdüd saaduste osatähtsuse vähenemise.

Ülevaate 1950. aastatel rakendatud abinõude mõjust piima kui tähtsaima rahalisi sissetulekuid andnud toodanguliigi realiseerimise struktuurile annab tabel 1.

Põllumajandussaaduste realiseerimise struktuuri muutmise ja varumishindade tõstmise kõrval avaldas kolhooside rahaliste sissetulekute dünaamikale vaadeldaval perioodil olulist mõju riigi ja kolhooside vaheliste naturaalsuhete piiramine.

Kolhoosikorra algaastaid iseloomustas rahaliste suhete üsnagi piiratud levik. Kõigepealt läks suur osa kolhooside toodangust masina-traktorijaamade naturaaltasus vormis riigi käsutusse raha vahendusega. Sisuliselt naturaalmaksu kujutasid endast riiklikud müügikohustused, mille eest riik maksis kolhoosidele vaid sümboolset hinda. Põhiliselt naturaalkujul tasusid majandid ka kolhoosnikele ühistootmises tehtud töö eest.

Tabel 1

Piima realiseerimine Eesti NSV põllumajanduslikes kolhoosides aastail
1950—1960 (%) *

	Realiseeri- mine kokku	Sellest				turg
		riiklik varumine	sealhulgas			
			müügi- kohus- tused	MTJ-ide naturaal- tasu	kokkuost	
1950	100,0	86,5	63,1	—	23,4	13,5
1951	100,0	89,8	64,8	—	25,0	10,2
1952	100,0	92,6	69,8	0,6	22,2	7,4
1953	100,0	95,2	68,2	0,9	26,1	4,8
1954	100,0	94,9	39,7	1,5	53,7	5,1
1955	100,0	94,0	46,8	11,5	35,7	6,0
1956	100,0	95,2	28,5	11,8	54,9	4,8
1957	100,0	96,1	21,6	9,2	65,3	3,9
1958	100,0	96,6	x	2,4	94,2	3,4
1959	100,0	97,6	x	x	97,6	2,4
1960	100,0	98,4	x	x	98,4	1,6

* ENSV ORKA, f. R-6, nim. 11, s. 660, l. 9, 10; s. 1145, l. 6, 7; s. 1344, l. 10, 11; s. 1565, l. 11, 12; s. 1568, l. 9; s. 1570, l. 10; s. 1575, l. 11; f. R-10, nim. 11, s. 384, l. 10; s. 453, l. 7; s. 535, l. 90; s. 581, l. 37.

Sellisel kujul tuleb 1950. aastate reforme hinnata mitte ainult kui abinõusid kolhooside rahaliste sissetulekute suurendamiseks varumishindade tõstmise teel, vaid ka kui abinõusid järkjärguliseks üleminekuks valdavalt naturaalsuhetelt rahalistele suhetele. Põhimomendid selles protsessis olid üleminek põllumajandussaaduste riiklikule kokkuostule koos samaaegse hindade tõstmisega ning masina-traktorijaamade reorganiseerimine ja sellega seonduv naturaaltasu kaotamine. Rahaliste suhete sfääri laiendamine ja hindade tõstmine lubasid alustada ka üleminekut töötasu rahalisele vormile. Esialgu kaasnes rahaliste sissetulekute suurenemisega normipäeva rahalise osa suurenemine. Aastakümne lõpust, kui kolhooside rahalised sissetulekud olid juba märgatavalt kasvanud, algas ka üleminek otsesele rahalisele töötasule. Viimane asjaolu laiendas omakorda rahaliste suhete sfääri, sest nüüdsest kuulus turustamisele ka see osa toodangust, mis varem oli naturaalkujul läinud kolhoosnikuile töötasuks.

Eelnevast järeldub, et toodangu tõusu kõrval tagas vaadeldaval perioodil kolhooside rahaliste sissetulekute kasvu rakendatud abinõude kompleks, mis koosnes kolmest omavahel seostatud põhikomponendist: varumishindade tõstmisest, realiseerimiskanalite osatähtsuse muutmisest ja rahaliste suhete sfääri laiendamisest.

Et hinnata varumishindade tõstmise mõju kolhooside rahaliste sissetulekute suurusele, vaadeldgem tabeli 2 vahendusel tähtsamate põllumajandussaaduste tootmise dünaamikat (kogutoodangu maksumus on arvatud tera- ja kaunvilja-, kartuli-, köögivilja-, lina-, söödakultuuride, liha- (tapakaalus), piima-, muna- ja villatoodangu maksumuse summana). Paistab silma kaks eriomelisel arenguetappi: aastaid 1950—1955 iseloomustab tootmise kahanemine (seejuures toimus perioodi algul veel selle eksteniivne suurenemine põllumajanduse kooperatiivse sektori laiendamise tõttu), aastaid 1956—1960 kasv (eelkõige loomakasvatuses).

Tervikuna võttes tagaski kolhooside kogutoodangu kasvu loomakasvatussaaduste tootmise suurenemine. 1960. aastal toodeti Eesti NSV

kolhoosides põhilisi põllumajandussaadusi 1951. aasta võrreldavais hindades 28,2% rohkem kui 1950. aastal, ja seda vaatamata põllumajanduse kooperatiivse sektori tunduvalle ahenemisele osa kolhooside sovhoosideks reorganiseerimise tõttu aastakümne teisel poolel, s. o. aastail, mil leidis aset kolhooside kogutoodangu intensiivne tõus.

Tabel 2

Tähtsamate põllumajandussaaduste kogutoodang Eesti NSV kolhoosides aastail 1950—1960.
(1951. a. võrreldavais hindades; tuh. rbl.) *

	Kogutoodang	Sealhulgas	
		taimekasvatus	loomakasvatus
1950	96 763,2	73 270,8	23 492,4
1951	103 202,1	72 723,7	30 478,8
1952	97 782,5	62 808,7	34 973,8
1953	94 300,2	60 500,4	33 799,8
1954	88 579,3	56 063,6	32 515,7
1955	82 601,2	53 270,0	29 331,2
1956	93 435,7	59 956,6	33 479,1
1957	96 890,7	56 007,1	40 883,7
1958	101 295,2	59 199,2	42 096,0
1959	117 279,5	64 933,0	52 346,5
1960	124 050,6	64 600,9	59 449,7
1950=1	1,282	0,882	2,531

* ENSV ORKA, f. R-10, nim. 11, s. 114, l. 2, 51; s. 236, l. 3; s. 261, l. 1, 90, 97—100; s. 273, l. 23, 117; s. 316, l. 5—10; s. 360, l. 7; s. 370, l. 4, 5, 52, 53; s. 436, l. 2, 3, 7, 16, 17, 28; s. 509, l. 6—8, 11; s. 580, l. 13—17; ENSV Statistika Keskvalitsuse (= ENSV SKV) jooksev arhiiv.

Tabel 3 annab ülevaate tähtsamate põllumajandussaaduste varumise dünaamikast (varumise maht on arvatud tera- ja kaunvilja, kartuli, köögivilja, lina, liha (tapakaalus), piima, munade ja villa summana).

Tabel 3

Tähtsamate põllumajandussaaduste riiklik varumine Eesti NSV kolhoosidest aastail 1950—1960.
(1951. a. võrreldavais hindades; tuh. rbl.) *

	Kokku varutud	Sealhulgas	
		taimekasvatussaadused	loomakasvatussaadused
1950	13 839,5	6 898,1	6 941,4
1951	18 857,6	9 985,9	8 871,7
1952	21 993,8	10 246,1	11 747,7
1953	20 327,6	8 495,6	11 832,0
1954	21 925,4	9 472,0	12 453,4
1955	18 055,5	6 284,0	11 771,5
1956	21 423,3	6 953,8	14 469,5
1957	24 671,7	6 856,6	17 815,1
1958	25 058,5	6 901,7	18 156,8
1959	28 689,9	6 923,0	21 766,9
1960	30 148,8	6 084,8	24 064,0
1950=1	2,178	0,882	3,467

* Arvatud ENSV SKV jooksva arhiivi andmete alusel.

Näeme olulist erinevust taime- ja loomakasvatussaaduste varumise vahel: kui taimekasvatussaaduste varumisel järgnes esialgsele mahu suurenemisele selle vähenemine ja stabiliseerumine, siis loomakasvatussaaduste varumisel oli valdav varutud koguste suurenemine. Viimane tagas ka kogu varumise mahu kasvu ligi 2,2-kordseks. Otsustav osa oli siin piima varumise suurenemisel. Aastakümne keskmisena andis piim 57,6% varumise kogumahust, mis suurenes seejuures 3,2 korda, samal ajal kui piima kogutoodang suurenes 1,8 korda.

Asjaolu, et riikliku varumise maht suurenes märksa kiiremini kui kogutoodang, ilmnes neil aastail peaaegu kõigi toodanguliikide osas. Selline tendents tulenes ühelt poolt saaduste realiseerimise struktuuri teisenemisest varumispoliitika muutumise toimetel ning teiselt poolt toodangu kaubalisuse tõusust. Esimesel juhul avaldus see kolhoosituru kaudu realiseeritud saaduste osatähtsuse vähenemises. Teisel juhul oli tegemist toodangu müüdava osa suurenemisega, mis reeglina realiseeriti riikliku varumise kaudu.

Varumishindade ja saaduste realiseerimise struktuuri muutumise mõju põllumajanduslike kolhooside rahalistele sissetulekutele ilmneb tabelist 4.

Aastail 1950—1960 kasvasid kõik rahalised sissetulekud 4,3 korda, sealhulgas sissetulekud riiklikust varumisest 9,7 korda. Peamiseks tuluallikaks oli loomakasvatus, mis andis aastakümne keskmisena 77% rahalistest sissetulekutest. Taimekasvatusest laekus samal ajal 15,1% ning muudest allikatest 7,9%. Ligilähedaselt samasugune oli nende tootmis- ja vahetud kogu vaadeldava perioodi vältel. Tunduvalt muutus aga realiseerimiskanalite — kolhoosituru ja riikliku varumise — ning nende kaudu saadud sissetulekute vahetud. Nii said põllumajanduslikud kolhoosid aastail 1950—1952 turu kaudu 57,4% kõigist oma rahalistest sissetulekutest, samal ajal kui riikliku varumise vahendusel laekus 34,2%. Septembrileenumile järgnenud kolmel aastal (1954—1956) langes aga kolhoosituru osatähtsus 31,9%-ni ning riikliku varumise oma tõsis 59,4%-ni. Järgmistel aastatel suurenes viimase osakaal veelgi ning ulatus 1960. aastal juba 76,5%-ni kolhoosituru 16,6% vastu.

Eriti järsult suurenesid kolhooside rahalised sissetulekud riiklikust varumisest 1954. aastal. Varumishindade tõstmine ning muutused realiseeritavate saaduste struktuuris tagasid selle, et kuigi tähtsamate saaduste kogutoodang kahanes eelmise aastaga võrreldes 6,1% võrra, kasvasid sissetulekud tervikuna 30,7%, sealjuures loomakasvatuses 31,6% ning taimekasvatuses 34,8%.²² Rahalised sissetulekud taimekasvatussaaduste realiseerimisest riigile ning kooperatiivsetele organisatsioonidele suurenesid samal ajal 40,7% ja loomakasvatussaaduste realiseerimisest samade kanalite kaudu 86,9%. Tulude kasvu tagas kokkuostuhindade tõstmine, sest kohustuslike müüginormide vähendamise tõttu vähenesid ka sealt saadavad sissetulekud (vaatamata hindade tõstmisele). 1954. aastal said põllumajanduslikud kolhoosid kokkuostu korras taimekasvatusest 1,6 ning loomakasvatusest 2,5 korda rohkem sissetulekuid kui aasta varem.

Tähelepanuväärselt suurenes põllumajanduslike kolhooside rahaline sissetulek (53,7%) ka 1956. aastal, kuid siis tulenes see osaliselt ka varumise mahu tõusust (kasvutempo 1,186). Põhilise rahaliste sissetulekute juurdekasvu andis siiski loomakasvatussaaduste kokkuostust saadavate tulude järsk tõus (kasvutempo 1,769). Samuti mõjus majandite sissetulekutele soodsalt 1958. aastal toimunud üleminek ühtsetele kokkuostuhindadele. Kui varumise maht suurenes 1959. aastal eelmise aastaga

²² ENSV ORKA, f. R-6, nim. 11, s. 1568, l. 10, 11; f. R-10, nim. 11, s. 217, l. 21, 22.

Tabel 4

Eesti NSV põllumajanduslike kolhooside rahalised sissetulekud riiklikust varumisest aastail 1950—1960 (tuh. rbl.) *

	Kokku sissetulekud varumisest	Sealhulgas		Varumisest saadud sissetulekute % kõigist rahalistest sissetulekutest
		taimekasvatusest	loomakasvatusest	
1950	7 622,4	2 461,5	5 160,9	33,6
1951	9 732,1	3 333,4	6 398,7	36,0
1952	10 189,2	2 843,6	7 345,6	33,1
1953	15 008,4	2 392,2	12 616,2	44,7
1954	26 950,9	3 365,8	23 585,1	61,4
1955	22 293,9	3 592,0	18 701,9	52,3
1956	34 258,1	5 649,0	28 609,1	63,4
1957	45 269,4	5 154,2	40 115,2	70,6
1958	54 821,2	6 971,0	47 850,2	75,0
1959	71 095,1	7 798,3	63 296,8	78,5
1960	74 240,3	5 788,1	68 452,2	76,5
1950=1	9,740	2,351	13,264	

* ENSV ORKA, f. R-6, nim. 11, s. 660, l. 11, 12; s. 1568, l. 10, 11, s. 1575, l. 12, 13; f. R-10, nim. 11, s. 171, l. 51, 52; s. 188, l. 32—34; s. 217, l. 21, 22; s. 284, l. 11, 12; s. 384, l. 11, 12; s. 453, l. 8; s. 535, l. 92, 93; s. 581, l. 40, 41.

Tabel 5

Tähtsamate põllumajandussaaduste tootmine, varumine ja kolhooside rahalised sissetulekud riiklikust varumisest Eesti NSV-s aastail 1950—1960 (1950. a. = 1) *

	Kogutoodang	Varumine	Sissetulekud
1950	1,000	1,000	1,000
1951	1,067	1,363	1,277
1952	1,011	1,589	1,337
1953	0,975	1,469	1,969
1954	0,915	1,584	3,536
1955	0,854	1,305	2,925
1956	0,966	1,547	4,494
1957	1,001	1,782	5,939
1958	1,047	1,810	7,192
1959	1,212	2,072	9,327
1960	1,282	2,177	9,740

* ENSV ORKA, f. R-6, nim. 11, s. 660, l. 11, 12; s. 1568, l. 10, 11; s. 1570, l. 11, 12; s. 1575, l. 12, 13; f. R-10, nim. 11, s. 114, l. 2, 51; s. 171, l. 51, 52; s. 188, l. 32—34; s. 217, l. 21, 22; s. 236, l. 3; s. 261, l. 90, 97—100; s. 273, l. 23, 117; s. 316, l. 5—10; s. 360, l. 7; s. 370, l. 4, 5, 52, 53; s. 384, l. 11, 12; s. 436, l. 2, 3, 7, 16, 28; s. 453, l. 8; s. 509, l. 6—8, 11; s. 535, l. 91, 92; s. 580, l. 13—17; s. 581, l. 38, 39; ENSV SKV jooksev arhiiv. Kogutoodang ja varumine hõlmab nii põllumajanduslikke kui ka kalurikolhoose ja on antud 1951. aasta võrreldavais hindades; sissetulekute osas on arvestatud põllumajanduslike kolhoose ja tegelikke hindu.

võrreldes 14,5%, siis sissetulekud 29,7%, kusjuures see oli absoluutväärtuses vaadeldavate aastate suurim juurdekasv.

Kui võrrelda põllumajandussaaduste kogutoodangu, kõigi rahaliste

sissetulekute, varumise mahu ja sellest saadud sissetulekute dünaamikat, torkab silma, et varumise maht suurenes kogutoodangu mahust suhteliselt sõltumatult. Sama ilmneb varumise mahu ja kõigi rahaliste sissetulekute ning veelgi selgemini varumise mahu ja sellest saadud sissetulekute vahel. Kui varumise maht suurenes 1954. aastal eelmise aastaga võrreldes ainult 7,9%, siis varumisest saadud rahalised tulud suurenesid 79,6%. 1957. aastal olid vastavad näitajad 15,2 ja 32,1% ning 1959. aastal 14,5 ja 29,7%. Eelnevast järeldub, et varumishindade tõstmine oli selleks põhiteguriks, mis tagas kolhooside rahaliste sissetulekute kasvu.

Tabel 6

Eesti NSV põllumajanduslike kolhooside jagunemine rahaliste sissetulekute suuruse järgi aastail 1950—1960 (%) *

Sissetulek (tuh. rbl.)	1950	1953	1956	1960
kuni 5,0	28,7	—	—	—
5,1— 10,0	35,1	3,8	0,8	0,1
10,1— 30,0	32,3	44,7	15,6	0,8
30,1— 50,0	3,1	29,9	28,7	1,9
50,1—100,0	0,7	18,8	41,1	21,7
100,1—200,0	0,1	2,7	12,3	56,8
200,1—300,0	—	0,1	—	14,2
300,1—500,0	—	—	1,5	3,7
üle 500,0	—	—	—	0,8
Kokku	100,0	100,0	100,0	100,0

* ENSV ORKA, f. R-10, nim. 11, s. 133, l. 148; s. 217, l. 124, 125; s. 326, l. 25; s. 581, l. 14.

1953. aastast alates rakendatud abinõud panid aluse Eesti NSV kolhooside majanduslikule tugevnenemisele. Kasvasid nii toodetud põllumajandussaaduste kogused kui ka majandite sissetulekud. Eriline osa selles oli majanduslikult põhjendatud varumishindade kehtestamisel, mis tagas kolhooside rahaliste sissetulekute suurenemise ennaktempo põllumajandussaaduste kogutoodangu kasvuga võrreldes.

Eesti NSV kolhooside majanduslikku tugevnenemist kinnitab rahaliste sissetulekute kasv ühe majandi kohta (tab. 6). Kui 1950. aastal oli põllumajanduslike kolhooside keskmine aastatulu 10 300 ning 1953. aastal 36 800 rubla, siis 1956. aastal oli see 61 500 ning 1960. aastal 149 700 rubla.²³ 1950. aastal ei ulatunud ligi kahes kolmandikus (63,8%) tolleaegsetes väikekolhoosides aastasissetulek ühe majandi kohta 10 000 rublani ning ainult 3,9% -l kolhoosidest oli see suurem kui 30 000 rubla. Ka pärast kolhooside ühendamist jäid domineerima 10 000—50 000-rublaase aastasissetulekuga majandid. Kuigi 1950—1953 toimus mõningane rahaliste sissetulekute suurenemine, oli keskmise sissetuleku kasv kolhoosi kohta peamiselt väikemajandite ja nende tulude liitmise tulemus. Pealegi suurenes riikliku varumise maht neil aastail kiiremini kui kolhooside rahalised sissetulekud. See aga tähendab, et põllumajandussaaduste realiseerimise tingimused olid massilise kollektiviseerimise aegsetega võrreldes muutunud ebasoodsamaks.

Rahaliste sissetulekute tunduv suurenemine algas seoses majandus-

²³ ENSV ORKA, f. R-6, nim. 11, s. 660, l. 12; s. 1575, l. 13; f. R-10, nim. 11, s. 217, l. 22; s. 581, l. 41.

likult põhjendatud varumishindade rakendamisega NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumile järgnenud aastatel. 1956. aastal küündisid 69,8% vabariigi kolhooside rahalised tulud 30 000—100 000 rublani. Nimetatud protsess süvenes seoses kolhooside tootmistaseme tõusuga 1950. aastate teisel poolel. Aastakümne lõpul sai juba $\frac{3}{4}$ Eesti NSV kolhoose enam kui 100 000 rubla sissetulekuid. Tolleaegses väeringus arvestatuna oli 75,5% vabariigi kolhoosidest muutunud miljonärkolhoosideks. Sotsialistliku põllumajanduse algetapil oli Eesti NSV-s ainult kaks niisugust kolhoosi.²⁴

Tootmise erinev arengutempo ja saaduste realiseerimise süsteem, mis esialgu andis eeliseid tugevamatele majanditele, põhjustasid kolhooside tunduva diferentseerumise. 1950. aastal, kui rahalised tulud olid üldiselt väikesed, ei olnud kolhooside vahel eriti suuri erinevusi, edaspidi need aga süvenesid, s. t. vahe suurte ja väikeste sissetulekutega kolhooside vahel muutus absoluutarvudes suuremaks. Tõsi küll, aastakümne lõpuks oli väga väikese sissetulekuga kolhoose järele jäänud ainult üksikuid, valdav osa oli jõudnud tolleaegsetes tingimustes tugevale järjele. Pealegi olid paljud nõrgemad kolhoosid reorganiseeritud sovhoosideks. Teisest küljest oli aga juurde tekkinud suhteliselt palju kolhoose, mille tulud ületasid tunduvalt keskmise arengutasemega majandite omi.

Kolhooside tulude kasvust annab ülevaatlilikuma pildi nende jagunemine rahaliste sissetulekute põhjal 100 hektari põllumajandusmaa kohta (tab. 7). Nagu kogusissetuleku, nii ka 100 hektari põllumajandusmaa kohta arvestatuna toimus 1950. aastatel tulude tunduv tõus, kuid perioodi algul olid kolhoosid veelgi kompaktsemalt jaotunud: ligi neljas viiendikus ei ületanud rahaline sissetulek 100 hektari põllumajandusmaa kohta 2000 rubla. Järgmistel aastatel tulud suurenesid, kusjuures struktuur muutus vähem homogeenseks, s. t. paljud kolhoosid kasutasid edukalt ära avardunud võimalusi oma majanduse arendamiseks. Teisalt kujunes üsna arvukas rühm majandeid, kus tulud küll märksa suurenesid, kuid aeglasemalt kui esimese rühma majandites. Osa mahajäänud kolhooside reorganiseerimine sovhoosideks ning 1958. aastal toimunud varumishindade korrigeerimine keskmise ja nõrgema arengutasemega kolhooside kasuks nivelleeris uuesti erinevusi majandirühmade vahel. Viimane abinõu ei olnud siiski piisav osa kolhooside majandusliku mahajäämuse ületamiseks, mida kinnitas järgmiste aastate praktika.

Tabel 7

Eesti NSV põllumajanduslike kolhooside jagunemine rahaliste sissetulekute suuruse järgi 100 hektari põllumajandusmaa kohta aastail 1953—1959 (%)^{*}

Sissetulekud (rbl.)	1953	1956	1959
kuni 2000	71,3	21,0	0,4
2001—3000	18,9	25,3	2,1
3001—5000	8,5	34,7	25,7
5001—10 000	1,2	17,9	58,6
üle 10 000	0,1	1,1	13,2

²⁴ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 11, s. 133, l. 148; s. 581, l. 14.

^{*} ENSV ORKA, f. R-6, nim. 11, s. 1568, l. 79; f. R-10, nim. 11, s. 327, l. 10; s. 590, l. 80.

1960. aastal sai 61,7% Eesti NSV põllumajanduslikest kolhoosidest 100 hektari põllumajandusmaa kohta 5000—10 000 rubla sissetulekuid.²⁵ Samal ajal oli tõusnud ka suuremaid sissetulekuid saavate kolhooside arv. Aasta varem oli olukord olnud veel vastupidine: kolhoose, kes said 3000—5000 rubla aastas 100 hektari põllumajandusmaa kohta, oli rohkem kui neid, kes said üle 10 000 rubla. See aga tähendab, et 1958. aasta hinnareform aitas nõrgema tootmistasemega kolhoosidel kõrgemal tulukuse tasemel lähemale jõuda enam arenenud majanditele, aga ühtlasi ka seda, et osa tugevaid kolhoose kindlustas oma seisundit veelgi.

NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumil pandi alus üleminekule majanduslikult põhjendatud hindadele kaubavahetuses maa ja linna, tööstuse ja põllumajanduse vahel. Varumishindade tõstmise ning müügikohustuste vähendamisega tekkis kolhoosidel materiaalne huvi oma töötulemuste vastu. See protsess jätkus järgmistel aastatel ning tagas enamiku Eesti NSV kolhooside majandusliku tugevdamise. Põllumajandussaaduste realiseerimise tingimuste parandamine oli üheks komponendiks kolhoosimajanduse arendamiseks rakendatud abinõude kompleksis. Selle põhjal oli võimalik asuda lahendama ka kolhoosnikute materiaalse huvitatuse probleemi. Viimane oli aga omakorda kolhoosimajanduse tugevdamise peamisi tingimusi. Tervikuna tuleb sel perioodil rakendatud abinõusid hinnata kui esimesi otsustavaid samme Eesti NSV põllumajanduse mahajäämusest jagusaamiseks.

²⁵ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 11, s. 581, l. 15.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut*

Toimetusse saabunud
26. XII 1980

М. РУБИН

ЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЕ ЦЕНЫ И ДЕНЕЖНЫЕ ДОХОДЫ КОЛХОЗОВ ЭСТОНСКОЙ ССР В 1950—1960 ГОДЫ

В статье анализируется влияние заготовительных цен сельскохозяйственной продукции на денежные доходы колхозов Эстонской ССР в 1950—1960 годы. Основное внимание при этом уделено изучению изменения уровня государственных заготовительных цен на сельскохозяйственную продукцию и вытекающим из этого сдвигам в динамике и структуре денежных доходов колхозов.

В течение рассматриваемого периода было положено начало длительному процессу установления экономически обоснованных цен в товарообороте между городом и селом, промышленностью и сельским хозяйством. В течение 1950-х годов в результате повышения заготовительных цен денежные доходы колхозов республики возрастали значительно быстрее, чем увеличивалась валовая продукция сельского хозяйства. Так, за рассматриваемый период основная сельскохозяйственная валовая продукция колхозов в сопоставимых ценах 1951 года увеличилась на 28,2%, объем заготовок — в 2,2 раза, а денежные доходы сельскохозяйственных колхозов от государственных заготовок — в 9,7 раза.

Улучшение условий реализации сельскохозяйственной продукции было составной частью комплексной программы преодоления отставания сельского хозяйства. На этой основе оказалось возможным и решение проблемы материальной заинтересованности колхозников, которая в свою очередь, служила одной из основных предпосылок укрепления всего колхозного производства.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
26/XII 1980

M. RUBIN

**BESCHAFFUNGSPREISE UND GELDEINKÜNFTE DER KOLCHOSE
DER ESTNISCHEN SSR IN DEN JAHREN 1950—1960**

Im Artikel wird der Einfluß der Beschaffungspreise der landwirtschaftlichen Erzeugnisse auf die Geldeinkünfte der Kolchose der Estnischen SSR in den Jahren 1950—1960 analysiert. Die Hauptaufmerksamkeit wird dabei auf das Studium der Veränderung des Niveaus der staatlichen Beschaffungspreise der landwirtschaftlichen Erzeugnisse und auf die sich daraus ergebenden Verschiebungen in der Dynamik und Struktur der Geldeinkünfte der Kolchose gerichtet.

Im Laufe der betrachteten Periode wurde eine Grundlage für den langwierigen Prozeß der Festlegung von ökonomisch begründeten Preisen im Warenaustausch zwischen Stadt und Land, zwischen Industrie und Landwirtschaft geschaffen. Als Ergebnis der Steigerung der Beschaffungspreise wuchsen die Geldeinkünfte der Kolchose in den 50er Jahren bedeutend schneller als die Gesamtproduktion von landwirtschaftlichen Erzeugnissen und deren Beschaffung. So ist die Gesamtproduktion von wichtigsten landwirtschaftlichen Erzeugnissen in den Festpreisen des Jahres 1951 um 28,2%, der Beschaffungsumfang auf das 2,2fache und die Geldeinkünfte der landwirtschaftlichen Kolchose aus staatlicher Beschaffung auf das 9,7fache gestiegen.

Die Verbesserung von Realisierungsbedingungen der landwirtschaftlichen Erzeugnisse war ein Bestandteil des komplexen Programms der Überwindung der Zurückgebliebenheit der Kolchosproduktion. Auf dieser Grundlage erwies sich auch die Lösung des Problems der materiellen Interessiertheit der Kollektivbauern als möglich. Die letztere ihrerseits diente als eine der Voraussetzungen bei der Festigung der Kolchoswirtschaft.

*Institut für Geschichtsforschung
der Akademie der Wissenschaften
der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 26. Dez. 1980